

Verslag leerbijeenkomst Klimaatbestendig natuurbeleid

Online leerbijeenkomst voor provincies op donderdag 16 april 2026 van 13.00 – 15.00 uur
georganiseerd door het [Lerend Netwerk Vernieuwing Natuurbeleid](#)

Introductie van de bijeenkomst

De leerbijeenkomst stond in het teken van de vraag: hoe maken we het natuurbeleid toekomstbestendig in een snel veranderend klimaat? Provincies ervaren in toenemende mate de gevolgen van klimaatverandering, zoals verdroging, verzilting en verschuivende soorten. Tegelijkertijd is het huidige natuurbeleid grotendeels gebaseerd op statische doelen en historische referenties.

Het doel van de bijeenkomst was om gezamenlijk te verkennen hoe natuurbeleid meer kan meebewegen met klimaatverandering. Daarbij stonden drie perspectieven centraal: ervaringen uit de provinciale praktijk, wetenschappelijke inzichten en het landelijke beleid voor klimaatadaptatie van natuur.

De ca. 60 deelnemers waren vooral provinciale medewerkers. Met name de provincies Fryslân, Zeeland, Noord-Brabant, Groningen, Overijssel en Zuid-Holland waren goed vertegenwoordigd. Ook waren er deelnemers vanuit het Ministerie van LNV en een paar natuurorganisaties. Voordat de eerste spreker het woord nam hebben de deelnemers door middel van een poll twee vragen beantwoord. Zie hieronder de antwoorden op de vraag waarover de deelnemers zich het meeste zorgen maakten.

En hieronder de antwoorden op de vraag welke oplossingsrichtingen de deelnemers zien.

Deel 1 – Vraag vanuit de provinciale praktijk

Hoe kan het natuurbeleid meer meebewegen met de klimaatverandering?

Zie [hier voor de presentatie](#) van Alco van Klinken (provincie Groningen).

De provincie Groningen presenteerde een verkennend [onderzoek](#) naar de effecten van klimaatverandering op hun natuurdoelen. De analyse laat zien dat veel huidige natuurdoelen richting 2050 moeilijk haalbaar worden. Vrijwel alle onderzochte natuurtypen reageren negatief op factoren als opwarming, droogte en extreme neerslag. Alleen zeer dynamische systemen lijken enigszins mee te kunnen bewegen. Naarmate klimaatverandering toeneemt, zijn steeds ingrijpendere maatregelen nodig: van lokaal beheer naar systeemingenrepen, een natuurinclusieve inrichting van de samenleving en ruimte maken voor klimaatrobuste natuurdynamiek.

Een belangrijke conclusie is dat soortgerichte doelen onvoldoende aansluiten bij een dynamisch klimaat. Het huidige natuurbeleid is vaak star. Het richt zich op specifieke habitats, soorten en aantallen. Er zijn natuurdoelen gebaseerd op strikte juridische kaders die de natuur bescherming bieden, maar tegelijkertijd onvoldoende ruimte bieden voor dynamiek. Ecosystemen zijn continu in ontwikkeling, en onder invloed van klimaatverandering gaan ontwikkelingen sneller. Daardoor is het onzeker of de natuurdoelen gericht op soorten en habitats gehaald kunnen worden. Zelfs bij extra inzet binnen het bestaande beleid zullen niet alle doelen behouden kunnen blijven. De provincie Groningen geeft aan dat een koerswijziging nodig is op basis van klimaatadaptatie. Dat betekent dat natuurbeheer en beleidsmaatregelen worden aangepast aan de nieuwe en veranderende klimaatomstandigheden, zodat de natuur beter kan meebewegen met en kan herstellen van de effecten van klimaatverandering. Om effectief te reageren op de toenemende druk van klimaatverandering is het noodzakelijk om klimaatadaptatie structureel onderdeel te maken van het natuurbeleid. Dat vraagt om natuurbeleid dat inspeelt op veranderende omstandigheden, natuurlijke processen de ruimte geeft en klimaatadaptatieve maatregelen integreert. Alleen zo draagt beleid bij aan een veerkrachtige natuur.

Herkenning vanuit andere provincies?

De discussie liet zien dat het ingebrachte vraagstuk van Groningen door andere provincies wordt herkend. Meerdere provincies geven aan dat zij ook het spanningsveld ervaren tussen enerzijds het huidige beleid dat gericht is op soorten, meetbaarheid en juridische borging, en anderzijds de gewenste ontwikkeling gericht op systemen, dynamiek en flexibiliteit. Een terugkerend inzicht was dat klimaatverandering niet alleen leidt tot verlies, maar ook tot verandering. Dit vraagt om beleid dat ruimte biedt aan die dynamiek, zonder de kern van natuurbescherming los te laten.

- **Overijssel** benadrukt dat veel natuurdoelen gebaseerd zijn op referenties uit het verleden (soms tot 70 jaar terug), wat wringt met de toekomstige klimaatrealiteit. Dit kan leiden tot onhaalbare doelen en juridische risico's.
- **Noord-Brabant** herkent het ook en benoemt ook de vraag hoe om te gaan met het verschijnen van nieuwe soorten. Tegelijkertijd is het lastig om vast te stellen of veranderingen in soorten door klimaat of door andere drukfactoren worden veroorzaakt.
- **Friesland** ervaart het spanningsveld ook maar brengt ook een nuance in: flexibiliteit mag niet ten koste gaan van bescherming van kwetsbare soorten. Dat blijft een essentiële randvoorwaarde.
- **Zuid-Holland** geeft ook aan het beeld te herkennen dat Groningen en Overijssel schetsten dat Rijksdoelen erg vanuit soorten (en bepaalde jaren) zijn ingestoken, en dat dat niet goed overeenkomt met de gewenste flexibiliteit om om te kunnen gaan met dynamiek.

Deel 2 – Wetenschappelijke inzichten: klimaatverandering en natuur

Effecten van klimaatverandering op natuur(beleid) in Nederland

Zie [hier voor de presentatie](#) van Rene Henkens (onderzoeker Wageningen Environmental Research).

[Recent onderzoek](#) van WEnR voor het PBL bevestigt de signalen uit de praktijk. Klimaatverandering heeft al aantoonbare effecten op soortensamenstellingen in Nederland. Soorten die van warmte houden nemen toe, terwijl koudeminnende soorten relatief achterblijven. Ecosystemen veranderen daarmee fundamenteel. Belangrijke inzichten zijn:

- **Soorten verschuiven:** Nederland wordt aantrekkelijker voor zuidelijke soorten, terwijl noordelijke soorten verdwijnen of minder voorkomen.
- **Natuurdoelen onder druk:** Het niet behalen van doelen betekent niet altijd dat soorten achteruitgaan, maar dat de referentie niet meer past bij de realiteit.
- **Onzekerheden nemen toe:** Bijvoorbeeld rond voedselketens en ecosysteemdynamiek.

Belangrijkste klimaateffecten

1. **Temperatuurstijging:** Grote invloed op landelijke natuurdoelen, met zowel risico's als kansen. Habitattypen veranderen van samenstelling.
2. **Droogte:** Een van de grootste risico's, vooral voor waterafhankelijke natuur zoals vennen, moerassen en beken. Opeenvolgende droge jaren bemoeilijken herstel.
3. **Extreme neerslag:** Vooral lokaal impactvol, met risico op afsterven van vegetatie en verlies van zeldzame soorten.
4. **Zeespiegelstijging:** Bedreigt kustecosystemen zoals kwelders en wadplaten, die niet kunnen 'meebewegen' door fysieke barrières.
5. **Verziltiging:** Zowel door zeespiegelstijging als droogte, met gevolgen voor zoetwaternatuur en landbouw.

Drie scenario's vergeleken

In modelstudies zijn drie benaderingen onderzocht:

- **Huidig beleid:** beperkte effectiviteit
- **Technische maatregelen (intensiveren):** kleine verbetering
- **Natuurinclusieve transformatie (transformeren):** duidelijk meest effectief

Voor het transformeren van het landschap – met meer ruimte voor natuurlijke processen, hydrologisch herstel en verbinding van gebieden – biedt perspectief. Dit draagt niet alleen bij aan biodiversiteit, maar ook aan ecosysteemdiensten zoals waterbeheer en klimaatregulatie. Een belangrijke conclusie is dat op de korte termijn technische maatregelen mogelijk zijn, maar op de lange termijn is systeemverandering onvermijdelijk.

Vragen en discussie

Hoe onderscheid maken tussen klimaatverandering en andere drukfactoren?

Het is zeer lastig om effecten van elkaar te scheiden. Klimaatverandering, stikstof en andere drukfactoren werken gelijktijdig. Deze factoren moeten gezamenlijk worden geanalyseerd, bijvoorbeeld met modellen. Daarnaast is de toekomstige mate van klimaatverandering onzeker.

Hoe omgaan met deze onzekerheid?

Er wordt gewerkt met indicatoren om natuur en klimaatverandering te monitoren. Door deze periodiek te volgen kan de ontwikkeling beter worden bijgehouden.

Zijn er ook nog andere klimaateffecten op natuur?

Naast hitte, droogte, wateroverlast en zeespiegelstijging zijn er inderdaad nog meer effecten, zoals stormen en natuurbranden. Deze zijn bekend, maar nog niet allemaal expliciet meegenomen in analyses. Ander onderzoek brengt ook bedreigingen en adaptatiekansen per landschapstype in beeld.

Wat houdt transformeren in?

Transformeren betekent structurele aanpassingen, zoals natuurinclusieve landbouw. Een gezonde bodem met meer organische stof houdt water beter vast, is weerbaarder tegen droogte en hevige regen en versterkt het bodemleven.

Deel 3 – Landelijk beleid voor klimaatadaptatie van natuur

Klimaatadaptatie van natuur in het landelijke Actieprogramma

Zie [hier voor de presentatie](#) van Margot Huurdeman (Ministerie LNV).

Vanuit het Rijk wordt gewerkt aan het [Actieprogramma Klimaatadaptatie Natuur](#) (2025–2030), als onderdeel van de Nationale Adaptatiestrategie. Een kernboodschap is dat klimaatadaptatie geen apart doel is, maar een randvoorwaarde voor het behalen van natuurdoelen. Adaptatie moet vanzelfsprekend onderdeel worden van beleid en uitvoering. Er wordt onderscheid gemaakt tussen:

- Klimaatadaptatie van natuur: natuur aanpassen aan veranderende omstandigheden (bijv. beheer, waterhuishouding, soortenkeuze)
- Klimaatadaptatie met natuur: natuur inzetten voor maatschappelijke opgaven (bijv. waterberging, verkoeling, CO₂-opslag)

Belangrijke beleidsrichtingen

- Verbeteren van abiotische condities (water, bodem, lucht)
- Ruimte geven aan natuurlijke processen (bijv. klimaatbuffers)
- Inzetten op nature-based solutions
- Integratie van natuur en andere sectoren (landbouw, ruimtelijke ordening)

Doelstelling richting 2030

Overheden en terreinbeheerders moeten in staat zijn om:

- Om te gaan met klimaatrisico's voor natuur
- Natuurinclusieve oplossingen toe te passen
- Klimaatadaptatie structureel te integreren in beleid

Instrumenten en acties

Het programma bevat diverse instrumenten, zoals:

- Stresstesten voor biodiversiteit
- Onderzoek naar klimaateffecten per landschapstype
- Kennisprogramma's (bijv. over verzilting)
- Proefprojecten
- Community of practice voor kennisuitwisseling

Natuurdoelen en flexibiliteit

Het aanpassen van natuurdoelen is mogelijk, maar complex. Het vereist:

- Goede onderbouwing
- Onderscheid tussen klimaat- en andere effecten
- Aanpassing van doelen, niet het loslaten ervan

Hier ligt een belangrijke uitdaging voor de komende jaren. In 2025 heeft het ministerie LNVN het [Beleidskader doelwijziging Natura 2000](#) opgesteld waarin wordt aangegeven wanneer en op welke wijze natuurdoelen eventueel gewijzigd zouden kunnen worden. Belangrijk instrument daarbij is de ADC-toets.

Vragen en discussie

Meer inzetten op opschalen van succesvolle projecten in plaats van nog meer proefprojecten?

Ja opschaling gebeurt nog te weinig, terwijl er veel goede voorbeelden zijn. De focus ligt op aansluiten bij bestaande projecten en deze breder toepassen, vooral buiten beschermde natuur-gebieden. Tegelijk wordt getest of combinaties van natuur en klimaatadaptatie haalbaar zijn.

Waarom natuurdoelen niet loslaten als nu al blijkt dat ze niet haalbaar zijn?

Het volledig loslaten van natuurdoelen brengt het risico met zich mee dat natuurbescherming verdwijnt. Het gaat daarom eerder om het aanpassen van doelen dan om loslaten, mogelijk met nieuwe soorten en meer Europese afstemming.

Wat is de juridische ruimte bij onhaalbare doelen?

Als doelen aantoonbaar niet meer haalbaar zijn, kan binnen de Habitatrichtlijn via de ADC-toets een herziening worden onderbouwd. Dit is echter complex en vraagt verdere uitwerking. De ADC-toets is bedoeld om te onderbouwen dat bepaalde natuurdoelen niet meer haalbaar zijn. De precieze toepassing en relatie met bestaande beoordelingskaders vragen nog wel verdere toelichting en uitwerking.

Zou het niet een goed idee zijn als juristen de systeemgerichte benadering juridisch doorvertalen?

Systeemgericht denken is momenteel inderdaad juridisch nog beperkt verankerd. Maar nieuwe ontwikkelingen, zoals de Natuurherstelverordening bieden wel aanknopingspunten. Het zou wellicht goed zijn om dit verder te bespreken met LNVN collega's van Natura 2000.

Reflectie en afsluiting

De bijeenkomst maakt duidelijk dat klimaatverandering het natuurbeleid voor een fundamentele opgave stelt. De spanning tussen statische natuurdoelen en een meer dynamische benadering van het natuurbeleid is breed herkend en vraagt om zoeken naar mogelijkheden voor het aanpassen van het beleid.

Drie belangrijke lijnen komen samen:

1. Erkenning van dynamiek
Natuur verandert door klimaatverandering – beleid moet meebewegen.
2. Systeemgericht werken
Van soorten naar condities, van lokaal naar landschappelijk.
3. Integratie en samenwerking
Klimaat, natuur en andere opgaven zijn onlosmakelijk verbonden.

Tegelijk blijft bescherming van kwetsbare soorten een cruciale randvoorwaarde. De uitdaging is om flexibiliteit en bescherming te combineren.

Ideeën voor vervolg

De afsluitende vraag aan de deelnemers over welke thema's vervolg zouden verdienen, laat zien dat er behoefte is aan verdere verdieping, handelingsperspectief en gezamenlijke leerprocessen. Vervolgideeën die genoemd zijn:

- Een aanbod van LVVN om in een vervolgesprek met collega's van het team Natura 2000 door te praten over de mogelijkheden om natuurdoelen aan te passen via de ADC toets.
- Uitwisselen over het proces om klimaatbeleid en VHR doelen goed op elkaar af te stemmen. Hoe zou dat proces de komende jaren verder vormgegeven kunnen worden, hoe kunnen we daar meer stappen met elkaar zetten?
- Inzoomen op de juridische uitwerking in relatie tot de VHR en de Natuurherstelverordening. Een aantal juristen aan het werk zetten over hoe we dit zouden kunnen inregelen, rekening houden met alle wettelijke opgaves die er zijn. En kijken naar wat er al wel mogelijk is binnen de huidige wettelijke kaders en hoe we daar handen en voeten aan kunnen geven.
- Goede provinciale voorbeelden van klimaatadaptatie van natuur met elkaar delen. Inspiratie opdoen over het hoe: Hoe gaan de verschillende provincies hiermee om? Zijn er al projecten waar we van kunnen leren?
- Uitwisselen over hoe provincies klimaatadaptatie van natuur borgen in omgevingsbeleid.